KAZNENO ZAKONODAVSTVO U BOSNI I HERCEGOVINI I PREUZIMANJE PROCESNIH RADNJI PUTEM TEHNIČKIH SREDSTAVA KORIŠTENJEM VIDEO-LINKA – USPOREDBA S ZAKONOM REGIONA

Autor:

dipl.pravnik Vedad Hanjalic

Specijalista za osiguranje, finansijsko pravo
i regulaciju digitalnih tehnologija/AI

SADRZAJ

1.	**Uvod**	3
2.	**Pravni aspekti korišćenja tehničkih sredstava u preduzimanju procesnih radnji**	4
2.1	Snimanje i dokumentovanje procesnih radnji	4
2.2	Posebne istražne radnje i operativna tehnika	5
3.	**Korišćenje video-linka u preduzimanju procesnih radnji**	6
3.1	Situacije primjene video-linka	7
3.2	Procesna načela i izazovi	7
3.3	Tehnički uslovi	8
4.	**Međunarodni standardi**	8
5.	**Praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine**	10
6.	**Uporedno pravo – regionalni pregled**	12
6.1	Hrvatska – ZKP RH	12
6.2	Srbija – ZKP RS	13
6.3	Crna Gora – ZKP CG	14
6.4	Ostale zemlje regiona	14
6.5	Komparativna tabela	15
7.	**Zaključci i preporuke**	16
	Literatura i izvori	17

1. UVOD

Korišćenje tehničkih sredstava u preduzimanju procesnih radnji u krivičnom postupku nije ekskluzivitet novog doba. Prve zabilježene primjene tehničkih pomagala u sudskim postupcima sežu u stari vijek, kada se vršilo vještačenje dokumenata radi utvrđivanja identiteta rukopisa. U novom vijeku, dagerotipi – prethodnici fotografije – korišćeni su za registraciju učinilaca krivičnih djela. Već od sedamdesetih godina prošlog vijeka primjetna je masovnija upotreba tada dostupnih tehničkih sredstava, pri čemu su pravni teoretičari istovremeno upozoravali na potencijalne "opasnosti" po pravičnost krivičnog postupka.

Suvremena tehnička i tehnološka dostičnuća dala su potpuno novu dimenziju ovim mogućnostima. Digitalni dokazi, laserski uređaji za tajni nadzor, sofisticirani softveri za transkripciju i – prije svega – mogućnost prijenosa slike i zvuka u realnom vremenu na bilo koju udaljenost, izmijenili su i proširili arsenal procesnih alata koji su na raspolaganju pravosuđu.

NAPOMENA O TERMINOLOGIJI

Pojmovi *video-link*, *video-konferencija* i *video-veza* u ovom priručniku koriste se kao sinonimi i odnose se na tehnički sistem koji omogućava istovremeni dvosmjerni prenos slike i zvuka između dviju ili više lokacija u realnom vremenu. U zavisnosti od tehničke infrastrukture, primjenjuju se namjenska sudska oprema ili komercijalne aplikacije (Skype, Zoom i sl.).

U Bosni i Hercegovini uslovi za primjenu video-linka u krivičnom postupku stvoreni su 2013. godine, posredstvom projekata koje je finansirala Evropska unija (IPA 2009 i IPA 2010), a koje je implementirao Visoki sudski i tužilački savjet BiH. Prvo svjedočenje putem video-linka održano je 2015. godine u predmetu ratnih zločina pred Kantonalnim sudom u Mostaru, kada su dvojica svjedoka dali iskaz iz sudnice Okružnog suda u Linköpingu (Švedska).

Predmet ovog priručnika je analiza normativnog okvira koji uređuje upotrebu tehničkih sredstava u krivičnom postupku, s posebnim naglaskom na video-link kao način preduzimanja procesnih radnji. Cilj je pružiti sveobuhvatan pregled mogućnosti i rizika primjene ove tehnologije, imajući u vidu kako savremena tehničko-tehnološka dostićnuća, tako i temeljna načela krivičnog postupka.

Posebno aktuelno pitanje koje se razmatra jeste da li je i u kojoj mjeri moguće pomiriti zahtjeve efikasnosti krivičnog postupka, s jedne strane, i zaštite procesnih prava optuženog i svjedoka, s druge strane. Odgovor na ovo pitanje nije jednostavan i zavisi od niza faktora: vrste krivičnog djela, položaja lica koje se ispituje, tehničkih mogućnosti pravosuđa i standarda koje propisuje međunarodno pravo o ljudskim pravima.

Metodološki, priručnik se oslanja na normativnu analizu važećih zakonskih propisa u BiH, komparativnu analizu zakonodavstava zemalja regiona (Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Slovenija, Sjeverna Makedonija), te analizu relevantne sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Na ovaj način nastoji se dati cjelovit odgovor na pitanje kako i u kojoj mjeri uvoditi video-link kao redovni ili izuzetni instrument u krivičnom postupku.

2. PRAVNI ASPEKTI KORISTENJA TEHNICKIH SREDSTAVA

2.1 Snimanje i dokumentovanje procesnih radnji

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (ZKP BiH) sadrži opću odredbu (član 155.) prema kojoj se sve preduzete radnje u toku krivičnog postupka, po pravilu, snimaju uređajem za audio ili audio-vizuelno snimanje. Ova odredba postavlja temelje za upotrebu tehničkih sredstava u dokumentovanju cjelokupnog postupka.

Pregled ključnih odredbi ZKP BiH o tehničkim sredstvima

Član ZKP BiH	Procesna radnja	Upotreba tehničkih sredstava
Clan 79, st. 2.	Ispitivanje osumnjicenog	Audio ili video snimanje, po pravilu, uz uvjet obavjestavanja
Clan 90.	Saslusanje svjedoka	Obavezno za maloljetne zrtve; moguce u svim fazama
Clan 94.	Uvidjaj i rekonstrukcija	Mjerenja, snimanja, foto-dokumentacija
Clan 62.	Pretresanje stana/prostorije	Video ili fotografsko dokumentovanje (mogucnost)
Clan 122.	Dokazi iz posebnih istraznih radnji	Tehnicke snimke kao materijalni dokazi
Clan 155.	Opca odredba	Audio/AV snimanje svih radnji, po pravilu

Zakon propisuje da dokazi pribavljeni protivno odredbama koje se tiču ljudskih prava i temeljnih sloboda ne mogu biti osnov sudske odluke (član 10. ZKP BiH). Ova zabrana je apsolutna i važi za sve nezakonite dokaze bez obzira na njihovu vjerodostojnost, uključujući i tzv. *plodove otrovne voćke*.

2.2 Posebne istrazne radnje i operativna tehnika

Operativna tehnika predstavlja dio kriminalisticke tehnike koja se neposredno primjenjuje u otkrivanju i rasvijetljavanju krivičnih djela, hvatanju učinilaca te prikupljanju dokaza. Za razliku od običnih radnji dokazivanja, gdje primjena tehničkih sredstava može biti obavezna ili fakultativna, kod posebnih istražnih radnji ona je imanentna – neke od njih bez tehničkih sredstava uopće nije moguće sprovesti.

ZKP BiH u članovima 116. do 122. reguliše posebne istražne radnje kao iznimne mjere koje se primjenjuju isključivo kada se na drugi način ne mogu prikupiti dokazi ili bi njihovo prikupljanje bilo skopčano s nerazmjernim teškoćama. Naređuje ih Sud BiH na prijedlog Tužilaštva BiH, a sprovode ih ovlaštena službena lica. Svaka od tih radnji podrazumijeva upotrebu specijalizovane tehničke opreme i rezultira materijalnim dokazima u obliku audio ili video zapisa, fotografija, digitalnih podataka ili transkripata.

- Nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija
- Pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka
- Nadzor i tehničko snimanje prostorija
- Tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta
- Korišćenje prikrivenih istražilaca i informatora
- Simulirani i kontrolisani otkup predmeta, simulirano davanje potkupnine

- Nadzirani prevoz i isporuka predmeta

Materijali nastali primjenom posebnih istražnih radnji – transkripti razgovora, telefonski listinzi, e-mail poruke, hard-diskovi, fotografije i audio-vizuelni zapisi – taksativno se navode u zapisniku i predstavljaju materijalne dokaze koji se sudu dostavljaju zajedno s neophodnim podacima za provjeru vjerodostojnosti.

3. KORISTENJE VIDEO-LINKA U PROCESNIM RADNJAMA

ZKP BiH ne sadrži odredbu koja bi se neposredno odnosila na mogućnost korišćenja video-linka pri izvođenju dokaza na glavnom krivičnom postupku. Zakon propisuje razloge saslušanja van sudnice (član 272.) i izuzetke od neposrednog sprovođenja dokaza (član 273.), ali ove odredbe se odnose na čitanje ranije datog iskaza iz istrage, a ne na saslušanje putem video-linka.

S druge strane, Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (član 9.) reguliše svjedočenje putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka za posebnu kategoriju svjedoka, što predstavlja *lex specialis* u ovoj oblasti.

3.1 Situacije primjene video-linka

Situacija A: Ispitivano lice izvan područja suda	Situacija B: Lice u području suda, ali izvan sudnice
Svjedoci iz inozemstva ili udaljenih regija, osumnjičeni u stranim izolatoru, zaštićeni svjedoci čiji identitet mora ostati tajan ili žrtve koje ne mogu fizicki prisustvovati.	Napose opasni optuženi u predmetima organiziranog kriminaliteta, posebno osjetljive žrtve (spolni delikti), maloljetni svjedoci ili osobe čije bi prisustvo u sudnici ugrozilo bezbjednost.

3.2 Procesna nacela i izazovi

Uvođenje video-linka u krivični postupak ne može biti bezrezervatno. Potrebno je razmotriti njegovu usklađenost s temeljnim procesnim načelima:

Načelo neposrednosti

Svi dokazi koji se izvode radi donošenja odluke o krivici moraju biti izvedeni neposredno pred sudijom koji će tu odluku donijeti. Video-link ne može u potpunosti nadomjestiti fizički kontakt sudije sa svjedokom.

Načelo javnosti

Sudenje mora biti javno (član 6. EKLJP). Video-link iz zatvorene prostorije ne znači automatski i povredu javnosti, ali zahtijeva posebne organizacijske mjere.

Načelo kontradiktornosti

Odbrana mora imati mogućnost unakrsnog ispitivanja svjedoka. Video-link tehnički omogućuje postavljanje pitanja, ali psihološki dojam i neverbalni znaci mogu biti osiromašeni.

Pravo na pravično suđenje

Prema članu 6. EKLJP, optuženi mora moći pratiti postupak i biti saslušan bez tehničkih smetnji. Povjerljiva komunikacija s advokatom mora biti osigurana.

Načelo ekonomičnosti i efikasnosti

Video-link doprinosi uštedi troškova i ubrzava postupke, posebno u predmetima međunarodne pravne pomoći.

3.3 Tehnicki uslovi

Kvaliteta video-veze neposredno utječe na kvalitetu izvedenih dokaza. Uređaji za prenos slike i zvuka moraju osigurati visoku rezoluciju slike i jasan zvučni signal. Pored tehničke opreme, ključna je i adekvatna informaticka podrška na obje strane video-linka – i u sudnici i na lokaciji svjedoka ili optuženog. Pravosudni organi u BiH ovo pitanje uređuju kroz standarde Visokog sudskog i tužilackog savjeta BiH.

VSTV BiH je kroz projekte tehničke modernizacije pravosuđa definisao minimalne standarde za opremu namijenjenu video-link vezama. Ti standardi obuhvataju: minimalnu rezoluciju video signala (HD 720p ili više), kvalitet audio prenosa bez kašnjenja, sigurnosnu enkripciju veze, mogućnost snimanja i arhiviranja sessiona te tehničku podršku u realnom vremenu tokom suđenja. Ipak, u praksi još uvijek postoje nejednakosti u tehničkoj opremljenosti pojedinih sudova.

Poseban izazov predstavlja situacija kada se ispitivano lice nalazi u inostranstvu i koristi opremu koja nije pod kontrolom domaćih pravosudnih organa. U takvim slučajevima neophodno je da država zamoljenoga osigura tehničke uvjete i nadzor nad provođenjem video-linka, a sve u okviru međunarodne pravne pomoći i bilateralnih sporazuma.

4. MEDJUNARODNI STANDARDI

Na međunarodnom planu postoje različiti instrumenti koji uređuju ili preporučuju primjenu video-linka u krivičnom postupku. Ovi instrumenti stvaraju i određene pravne obaveze za države potpisnice, ali i postavljaju minimalne standarde zaštite procesnih prava koja se moraju poštovati bez obzira na oblik učešća u postupku.

Posebno je značajno da međunarodni standardi ne tretiraju video-link kao povlastico ili iznimku, već kao legitiman procesni oblik koji mora ispuniti iste garancije kao i neposredno prisustvo. Prema tome, države koje uvode video-link u krivični postupak nisu oslobođene obaveze da osiguraju sve elemente pravicnog suđenja iz clana 6. EKLJP.

Međunarodni instrument	Relevantna odredba	Sadržaj
Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala	Član 24, st. 2, tačka b	Ispitivanje svjedočenje putem komunikacijske tehnologije radi za

Drugi dodatni protokol uz Evropsku kžčanovnđusmjerenje	Obnova sašuvanjeć	Propisuje saslušanje svjedoka putem video-konferencije i telefonske veze kao oblika m
Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava (Član 6)	Pravo na pravično suđenje	Video-link dopušten ako su ispunjeni uvjeti poštenog postupka i osigurana p

Praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP)

□ Marcello Viola v. Italy (predstavka br. 45106/04, 2006.)

Sud je zaključio da učešće u postupku putem video-linka, samo po sebi, nije nespojivo s pojmom poštene i javne rasprave iz člana 6. EKLJP. Međutim, pribjegavanje ovoj mjeri mora služiti legitimnom cilju, a tehnički aranžmani moraju osigurati: (a) nesmetano praćenje postupka, (b) mogućnost izjašnjavanja bez tehničkih smetnji i (c) povjerljivu komunikaciju s advokatom. U konkretnom slučaju, sigurnosni rizici svojstveni transportu optuženog – optuženog za teška djela povezana s mafijom – opravdali su primjenu video-linka.

□ Zagaria v. Italy (predstavka br. 58295/00, 2007.)

Utvrđena je povreda člana 6, st. 3 EKLJP jer je telefonska veza korištena za povjerljivu komunikaciju između optuženog i advokata bila prisluškivana. Sud je naglasio da za pravično suđenje nije dovoljno samo tehnički osigurati vezu – mora se garantirati i njena povjerljivost.

□ Balta and Demir v. Turkey (predstavka br. 48628/12, 2015.)

Utvrđena je povreda člana 6, st. 1 i st. 3, tač. d) EKLJP zbog nemogućnosti ispitivanja anonimnog svjedoka. Sud je podsjetio na kriterije iz presude Al-Khawaja i Tahery: (1) dobar razlog za odsustvo svjedoka, (2) da li je taj iskaz bio jedini ili odlučujući dokaz, i (3) postoje li dovoljni kompenzacijski faktori. Ključno: Sud je posebno kritizirao činjenicu da nadležni sud nije ni razmatrao mogućnost ispitivanja svjedoka putem video-linka – što je predstavljalo propust u primjeni blažih mjera.

5. PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

U praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine postoji ograničen ali značajan broj odluka u kojima se razmatra pitanje upotrebe video-linka pri saslušanju svjedoka. Ove odluke pružaju važne smjernice za tumačenje procesnih garancija iz člana II/3e) Ustava BiH i člana 6. EKLJP.

Ustavni sud BiH nije direktno rešavao pitanje učešća optuženog u postupku putem video-linka kao centralnu procesnu temu, ali je u više predmeta ocjenjivao da li su konkretne mjere koje su uključivale video-link bile u skladu s pravom na pravicno suđenje. Iz tih odluka može se izvesti konzistentan stav: video-link je dopustiv procesni instrument, ali samo uz kumulativno ispunjenje uvjeta koji garantuju jednakost stranaka i pravo odbrane.

Zajednicko za sve analizirane odluke je da Ustavni sud polazi od standarda Evropskog suda za ljudska prava, posebno od presude *Marcello Viola v. Italy*, i primjenjuje test proporcionalnosti: da li je mjera (video-link umjesto neposrednog prisustva) bila neophodna, srazmjerna legitimnom cilju i da li je odbrani omoguceno

djelotvorno učešće u postupku.

Odluka broj AP-126/08 (19. novembra 2011.)

Predmet: Ratni zločini – zločin protiv čovječnosti

Apelant je udaljen iz sudnice na zahtjev zaštićenih svjedoka. Sud mu je omogućio praćenje po pravnom osnovu daljeg toka rosite putem video-linka, uz mogućnost postavljanja pitanja. Ustavni sud je zaključio da udaljavanjem apelanta nije narušena zakonitost postupka. Posebno je naglašeno da činjenica da je apelant samo *čuo*, ali ne i *vidio* svjedoke (dok je njegov branilac imao obje mogućnosti) ni u kom slučaju ne umanjuje mogućnost pripreme odbrane i unakrsnog ispitivanja. Pravo na pravično suđenje iz člana 6. EKLJP nije povrijeđeno.

Odluka broj AP-5703/14 (18. jula 2017.)

Predmet: Odbijanje svjedočenja putem video-linka

Sud BiH je organizovao saslušanje svjedoka koji se nalazio u Hrvatskoj putem video-linka, međutim svjedok je i tada odbio svjedočiti. Ustavni sud je primijetio da prema članu 16a. Zakona o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima BiH, prema svjedoku koji odbije svjedočenje putem video-linka nije moguće primijeniti prinudu. Ocijenjeno je da su sud preduzeo sve razumne mjere, te da osporene presude nisu u odlučujućoj mjeri zasnovane na iskazu tog svjedoka.

Odluka broj AP-4087/15 (10. aprila 2018.)

Predmet: Svjedok s imunitetom – odbijanje svjedočenja

Analogna situacija predmetu AP-5703/14. Ustavni sud je potvrdio kontinuirani pristup: sud je dužan preduzeti sve razumne mjere kako bi osigurao svjedočenje, uključujući i pokušaj saslušanja putem video-linka, ali nema instrumenata da privoli svjedoka na iskaz. Odbrana je imala mogućnost da dostavi pitanja koja bi postavila svjedoku. Povreda člana 6. EKLJP nije utvrđena.

6. UPOREDNO PRAVO - REGIONALNI PREGLED

Iskustva susjednih zemalja i zemalja regiona pružaju dragocjene smjernice za razvoj normativnog okvira u Bosni i Hercegovini. Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Sjeverna Makedonija su, svaka na svoj način, ućinile značajne korake u regulisanju upotrebe video-linka u krivičnom postupku. Ovaj pregled analizira pristup svake od zemalja uz komparativnu ocjenu.

6.1 Hrvatska - ZKP RH i videokonferencija

Republika Hrvatska raspolama jednim od najrazvijenijih normativnih okvira u regionu kada je riječ o primjeni video-linka u krivičnom postupku. Zakon o kaznenom postupku (ZKP RH), uz višekratne izmjene i dopune, sadrži više odredbi koje izričito reguliraju upotrebu videokonferencije.

Članom 293. ZKP RH predviđena je mogućnost ispitivanja svjedoka i vještaka putem videokonferencije, i to ne samo kao iznimka već kao ravnopravni procesni oblik. Uvjet je da se osigura tehnička mogućnost dvosmjernog vizualnog i zvučnog kontakta, te da stranke mogu neometano postavljati pitanja. Posebne odredbe postoje za ispitivanje oštećenika u postupcima za kaznena djela seksualnog nasilja, gdje je videokonferencija redovito preporučeni ili obvezni način ispitivanja radi zaštite žrtve.

Hrvatska je u krivični postupak uvela i tzv. *posebne dokazne radnje* (čl. 332.–340. ZKP RH), gdje tehnička sredstva imaju ključnu ulogu. Pored toga, Zakon o sudovima predviđa mogućnost održavanja ročišta i pretresa putem videokonferencije u građanskim i kaznenim predmetima, što je posebno došlo do izražaja za vrijeme pandemije kovid-19 kada su hrvatska sudovi nastavili s radom putem video-platformi.

KLJUČNE KARAKTERISTIKE – HRVATSKA

- Izričita zakonska regulacija videokonferencije u ZKP RH (čl. 293. i dr.)
- Obvezna videokonferencija za ispitivanje žrtava seksualnog nasilja
- Primjena u međunarodnoj pravnoj pomoći – razvijeni bilateralni sporazumi
- Tehnička infrastruktura: Ministarstvo pravosudđa osiguralo opremu u svim županijskim sudovima
- E-spis sustav omogućuje integraciju video-linka s predmetnim dosjei
- Ususklađenost s Direktivom EU 2012/29/EU o pravima žrtava

U pogledu sudske prakse, Vrhovni sud Republike Hrvatske je u više navrata potvrdio da iskazi svjedoka dati putem videokonferencije imaju isti dokazni značaj kao i neposredno dati iskazi, pod uvjetom da su ispunjeni tehnički standardi i da je odbrani omogućeno unakrsno ispitivanje. Posebno je značajna praksa u predmetima međunarodnog organiziranog kriminaliteta, gdje se videokonferencija koristi za ispitivanje svjedoka zaštićenih identiteta iz inozemstva.

6.2 Srbija - ZKP RS i praksa u vanrednim okolnostima

Republika Srbija je pitanje video-linka u krivičnom postupku regulisala na više mjesta u pozitivnom pravu. Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije (ZKP RS) iz 2011. godine (s izmjenama) predviđa korištenje tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka u određenim procesnim situacijama.

Članom 504. ZKP RS regulisano je svjedočenje putem tehničkih sredstava za prenos slike i zvuka (videokonferencija) kao posebna mjera zaštite svjedoka. Odredbama o posebnim dokaznim radnjama (čl. 161.–179. ZKP RS) uređeno je da se tehnička sredstva koriste u svim posebnim istražnim radnjama, a rezultati predstavljaju valjane dokazne materijale.

Ključni momenat za srpsko pravosuđe bila je pandemija kovid-19. Vlada RS je 1. aprila 2020. donijela *Uredbu o načinu učešća optuženog na glavnom pretresu u krivičnom postupku koji se održava za vrijeme vanrednog stanja*, kojom je propisano da predsjednik vijeća može odlučiti da se učešće okrivljenog koji se nalazi u pritvoru obezbijedi putem tehničkih sredstava za prenos zvuka i slike. Ova uredba pokazala je da srpski pravni sistem može brzo reagovati na izvanredne okolnosti.

KLJUČNE KARAKTERISTIKE – SRBIJA

Član 504. ZKP RS: videokonferencija kao mjera zaštite svjedoka
Uredba o videokonferenciji za pritvorene optužene (2020) – tzv. "kovid uredba"
Posebna sudnica za maksi-suđenje organizovanom kriminalu (2021)
Primjena Zoom platforme u predmetima s više optuženih u pritvoru
Vrhovni kasacioni sud: videokonferencija ne povređuje pravo odbrane ako je osigurana komunikacija s braniocem
Inicijativa za sistemsku izmjenu ZKP RS radi trajnog normiranja video-linka

Posebno je značajan slučaj tzv. maksi-suđenja kriminalnoj organizaciji Ndrangheta koji je počeo u januaru 2021. godine i koji je široće praćen i u Srbiji kao model. U srbijanskim predmetima organizovanog kriminaliteta (poput predmeta "Zemunski klan" i sličnih) video-link je korišten za bezbjednosno osjetljiva suđenja gdje je prisustvo posebno opasnih optuženih u sudnici predstavljalo sigurnosni rizik.

6.3 Crna Gora - ZKP CG i EU integracije

Crna Gora je, kao zemlja kandidat za članstvo u EU koja je najdalje odmakla u pregovorima, značajno uskladila svoje krivično procesno pravo s evropskim standardima. Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore (ZKP CG) sadrži odredbe o ispitivanju svjedoka putem tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, posebno u kontekstu zaštićenih svjedoka i međunarodne pravne pomoći.

U okviru reformi koje su pratile pregovaračka poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i 24 (Pravda, sloboda i sigurnost), Crna Gora je uvela standarde za tehničku opremljenost sudova i primjenu video-linka. Posebna pažnja posvećena je zaštiti svjedoka u predmetima organiziranog kriminaliteta – oblasti u kojoj je Crna Gora suočena s ozbiljnim izazovima.

6.4 Sjeverna Makedonija i ostale zemlje regiona

Sjeverna Makedonija je također u okviru EU reformskog procesa uvela odredbe o videokonferenciji u krivičnom postupku. ZKP Sjeverne Makedonije predviđa mogućnost ispitivanja svjedoka putem videokonferencije, posebno u predmetima u kojima postoji opasnost za sigurnost svjedoka ili kada je svjedok u inozemstvu. Sloveniija, kao punopravna članica EU, primjenjuje najviše standarde u ovoj oblasti, uključujući potpunu integraciju videokonferencije u sustav e-pravosuđa.

6.5 Komparativna tabela - video-link u regionu

Zemlja	Zakonska osnova	Obim primjene	Tehnička infrastruktura	Ocjena
Bosna i Hercegovina	ZKP BiH – fragmentarno	Ograničen	Djelimično	Djelimično, sistemska regulacija nedostaje
Hrvatska	ZKP RH – čl. 293.	Široka	Razvijena	Razvijen okvir u regionu
Srbija	ZKP RS – čl. 504.	Ograničena	Djelimično	Djelimično, sistemski nedovršeno
Crna Gora	ZKP CG; EU reformski okvir	Ograničena	U razvoju	Napredak, EU integracije
Sjeverna Makedonija	ZKP SjM; EU reformski okvir	Ograničen do srednji	U razvoju	U procesu reformi
Slovenija	ZKP SLO; EU direktive; e-pravosuđe	Široka, potpuna integracija	Potpuna	Standard EU – referentni model

Iz komparativne analize jasno proizlazi da Bosna i Hercegovina zaostaje za susjednim zemljama u normativnom uređenju video-linka u krivičnom postupku. Dok Hrvatska ima potpuno razvijen zakonski okvir, a Srbija je barem djelimično popunila pravne praznine uredbama i praksom, BiH se oslanja na fragmentarne odredbe i sudsku improvizaciju. Slovenija, kao članica EU, predstavlja referentni model koji pokazuje što je moguće postići sustavnim pristupom.

Zajednički imenilac svih zemalja regiona koje su uspješno uvele video-link jeste trostruki preduvjet: (1) jasna zakonska osnova koja propisuje uvjete i način korištenja, (2) odgovarajuća tehnička infrastruktura i (3) obuka sudaca, tužitelja i branitelja za rad s novim tehnologijama. Bosna i Hercegovina ima preduvjete za svaki od ova tri elementa – ono što nedostaje jest politička i institucionalna volja za sistemskim rješenjem.

7. ZAKLJUCCI I PREPORUKE

Na temelju analize normativnog okvira, međunarodnih standarda i sudske prakse, mogu se izvesti sljedeći zaključci i preporuke za razvoj regulatornog okvira primjene video-linka u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini:

1.	**Korisnost video-linka je neosporna** Video-link je vrijedno tehničko sredstvo koje može biti korišćeno u preduzimanju procesnih radnji. Posebna vrijednost iskazuje se u zaštiti ugroženih svjedoka, predmetima međunarodne pravne pomoći i ubrzavanju postupaka u predmetima organiziranog kriminaliteta.
2.	**Primjena treba biti ograničena na izuzetne slučajeve** Fizičko i virtualno prisustvo na suđenju nije ekvivalentno. Video-link ne treba postati pravilo, već izuzetak koji se primjenjuje kada postoje opravdani razlozi: teška krivična djela, posebno osjetljive žrtve (spolni delikti), ugroženi svjedoci ili napose opasni optuženi.
3.	**Neophodna je zakonska regulacija** ZKP BiH treba biti dopunjen odredbama koje će precizno propisati uvjete, način i tehničke uslove saslušanja svjedoka i ispitivanja osumnjičenog putem video-linka, uz garancije procesnih prava iz člana 6. EKLJP.
4.	**Povjerljiva komunikacija je neupitna garancija** U skladu s presudom *Zagaria v. Italy*, mora biti osigurana povjerljiva i nepovrediva komunikacija između optuženog i advokata, neovisno o tehničkom obliku učešća u postupku.
5.	**Tehnički standardi moraju biti propisani** VSTV BiH treba donijeti jedinstvene tehničke standarde za video-link opremu u pravosuđu, koji će osigurati dovoljan kvalitet slike i zvuka za pouzdanu ocjenu dokaza.

Pandemija kovid-19 ubrzala je digitalnu transformaciju pravosuđa i otvorila raspravu o sistemskom uvođenju video-linka. Međutim, čak i u času kada pandemijski razlozi više ne postoje, pitanje korišćenja video-linka ostaje otvoreno i relevantno. Odgovor na njega mora počivati na ravnoteži između efikasnosti pravosuđa i garancija pravnog postupka koje predstavljaju temeljne vrijednosti demokratske pravne države.

LITERATURA I IZVORI

Aleksić, Ž. (1979). *Kriminalistika*. Naučna knjiga, Beograd.

Ambos, K. (2003). International Criminal Procedure. *CLF*, 14(1), 31–37.

Ćorović, E. i Šemović, M. (2015). Video-link u krivičnom postupku. *ANALI PFB*, 356–370.

Dutton, Y. M. (2012). Virtual Trials. *Fordham Intl Law Journal*, 35(5), 1283.

Miljuš, M. (2020). Učešće optuženog u glavnom pretresu putem tehničkih sredstava. *Pravo i društvo*, 9.

Pechegin, D. A. (2017). ICT in judicial proceedings. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 192.

Petrović, S. (2018). *Digitalni dokazi*. Službeni glasnik, Beograd.

Poulin, A. B. (2004). Criminal Justice and Videoconferencing. *Tulane Law Review*, 78, 1089–1167.

Simović, M. i Simović, V. (2016). *Krivično procesno pravo*. Pravni fakultet, Banja Luka.

Sijepčić-Ćolić, H. et al. (2005). *Komentari ZKP BiH*. VSTV, Sarajevo.

Šikman, M. (2011). Posebne istražne radnje u BiH. *Defendologia*, 465.

Šikman, M. (2021). Tehnička sredstva u krivičnom postupku. U: *Tehnika i nauka u borbi protiv kriminaliteta*, 230–235.

Škulić, M. (2015). *Krivično procesno pravo*. Pravni fakultet, Beograd.

Terry, W. i Surette, R. (1985). Videoconferencing in Criminal Justice. *Justice System Journal*, 10(1), 18.

Vodinelić, V. (1985). Fiksiranje slike i zvuka. *JRKK*, XXIII(4), 647.

Propisi: ZKP BiH (Sl. glasnik BiH br. 3/03 i izmjene); Zakon o zaštiti svjedoka (Sl. glasnik BiH br. 21/03); Zakon o pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima BiH.

Sudska praksa: ESLJP: Marcello Viola v. Italy (2006); Zagaria v. Italy (2007); Balta and Demir v. Turkey (2015); Al-Khawaja and Tahery v. UK (2011). Ustavni sud BiH: AP-126/08, AP-5703/14, AP-4087/15.